
UDK 81'335:111.852

81'42:791.43

808.5:791.43

Izvorni znanstveni rad

PROCJENA PROKSEMIČKIH ODNOSA U GLUMAČKOM FILMSKOM GOVORU

Ana Lokas
Zagreb, Hrvatska

SAŽETAK

Ovim se istraživanjem željelo ispitati koliko se na temelju glasa iz kratkih isječaka iz američkih i hrvatskih filmova može odrediti: stvarna udaljenosti među sudionicima komunikacije, njihov komunikacijski odnos i društveni status, te odvija li se komunikacija u interijeru ili eksterijeru, malom odnosno velikom prostoru, stoje li sudionici nepomično ili se kreću, te je li njihov govor prirodan ili neprirodan u odnosu na situaciju. Kontrolna skupina (audiovizualno) i eksperimentalna (audio) procjenjivale su 42 stimulusa glumačkog govora iz američkih i hrvatskih filmova. Rezultati su pokazali da se stvarna udaljenost i komunikacijski odnosi jednako dobro procjenjuju u glumačkom govoru američkog i hrvatskog filma, društveni se status bolje procjenjuje u hrvatskom filmu, a u kategorijama interijer – eksterijer, mali prostor – veliki prostor i stajanje – pomicanje, veliku ulogu imaju uvjeti odnosno tehnika snimanja pa je bilo teško dobiti pravu sliku o tim kategorijama samo na temelju slušne procjene. Kontrolna je skupina prirodnijim govorom procijenila američki glumački govor, dok je eksperimentalna skupina prirodnost govora u oba slučaja procijenila između prirodnog i neprirodnog.

Ključne riječi: proksemika, izražajnost govora, glumački govor, filmski govor

UVOD

“Prostorne promjene daju određen ton komunikaciji, naglašavaju je, a ponekad čak i nadjačaju izgovorene riječi”(Hall, 1990:175). Edward Hall tvrdi da ne samo da se glasova poruka približe određuje prema korištenju udaljenosti, već i bit razgovora zahtjeva specijalno korištenje prostora. “Postoje određene stvari o kojima je teško govoriti ako se pojedinac ne nalazi u odgovarajućoj konverzacijskoj zoni”(Hall, 1990:177). Za “istraživanja načina kojima čovjek dobiva znanje o sadržaju misli drugih ljudi putem prosudbi uzoraka ponašanja povezanih s varirajućim stupnjem blizine među njima” Hall je izmislio riječ proksemika (prema Harrison, 1974:150).

U određivanju odnosa između sugovornika, kako prostornih tako i komunikacijskih i društvenih, najvažniju ulogu ima glas. Odnos prostornih odnosa i glumačkoga glasa prva je u nas ispitivala Varošaneć-Škarić (2000). Škarić u svojoj podjeli glasovih uloga navodi i onu proksemičku. Ona glasom označava udaljenost sugovornika, njihov broj, psihološki otpor, hijerarhijski odnos i prepreke u prostoru (Škarić, 2001). Glas je Škarić (1991) odredio kao jedan od dva glavna govorna sloja. Podslojce glasa čine izražajnost i govorni krik. Sloj izražajnosti čine slikoviti znakovi tj. hotimično odaslati znakovi koji imaju neku naravnu vezu s onim što je označeno. Sloj govornog krika sastoji se od znakova simptoma, tj. od znakova koji su primatelju slikoviti, ali ih pošiljatelj ne odašilje hotimično. O znakovima u glasu može se općenito reći da su to naravni znakovi, koji su u sloju krika simptomi jer su nehotice odaslati, a u sloju izražaja hotimično odaslane slike (Škarić, 1991:304). Tumačenje glasovih znakova temelji se na općim zakonima i na općem čovječijem iskustvu i iz tog se općeg iskustva oblikuju arhetipski znakovi. Izražajni znakovi pouzdanije prenose temeljne odaslane sadržaje. Poneki tragovi mogu uputiti slušača na razlikovanje izražaja od krika, a ponekad govornik te tragove ostavlja namjerno. Naime, izražajni je znak općenitiji i djelomičniji od znaka krika (Škarić, 1991). “Čovjek pri izražavanju ne oponaša samo svoj vlastiti krik, nego opći krik, krik uočen u drugih i upamćen kao znak” (Škarić, 1991:304). Postoje istraživanja koja pokazuju da se osobine lika koji glumac glumi razaznaju iz samog glumčevoga glasa, ali se karakterne osobine glumca iz njegovog privatnoga glasa slabo mogu odgonetnuti. To je stoga što ga glumac, glumčiji lik, opisuje nedvosmislenim izražajnim općeprihvaćenim izražajnim znakovima (Škarić, 1991). Tragom ovakvih spoznaja krenulo se i s istraživanjem koje će se prikazati u ovom radu. Željelo se ispitati koliko se iz glumčeva glasa može saznati o stvarnoj udaljenosti između glumca, komunikacijskom odnosu i društvenom statusu likova koje tumače, te može li se preko glasa odrediti odvija li se radnja u otvorenom ili zatvorenom prostoru i koliki je taj prostor, kreću li se glumci u tom prostoru, te koliko je taj govor prirodan odnosno neprirodan u odnosu na situaciju. U radu Varošaneć-Škarić (2000) procjenjivala se stvarna udaljenost, komunikacijski odnosi, smjer komunikacije te društveni status. Zaključilo se da se slušno na

temelju paralingvističkih neverbalnih (govornih) vokalnih znakova¹ može dobro procjenjivati proksemika glumačkog govora te da se proksemika slušno bolje procjenjuje u američkom glumačkom filmskom govoru, nego u hrvatskom filmskom govoru (Varošaneć-Škarić, 2000). Sličnim se istraživanjem bavio i Miloš (1995) u svom radu "Govor elektroničkih medija mjereno parametrima usmjerenosti na slušatelja". Iako je i ovaj rad od neizmjerne važnosti za ispitivanja procjenjivanja proksemičkih odnosa, dobiveni se rezultati nisu uspoređivali s rezultatima iz rada Miloša jer u njegovom radu sugovornik nije fizički prisutan već ja zamišljen i jer se zanemaruje stvarna fizička udaljenost, dok je u ovom radu u svim isječcima prisutan sugovornik i određuje se stvarna fizička udaljenost između njih. Polazna je teza ovog rada bila da se hrvatski glumački govor popravio u drugoj polovici devedesetih godina prošlog stoljeća. Također, mislimo da se s većim ulaganjem u hrvatsku filmsku produkciju polaže više na način snimanja glasa to jest onaj dio ukupne informacije u glasu koji dopire do filmske publike a koji ovisi o radu filmskog snimatelja, studijskoj obradi zvuka te kvaliteti upotrebljene opreme (prema Harrisonu - poseban neverbalni kanal, koji on zove *mediatory*).

ISPITIVANJE

Stimulusi su bili audiovizualne snimke (n = 42) i audio snimke (n = 42), istog glumačkog govora, s jednakim brojem iz američkih (n = 21) i hrvatskih filmova (n = 21). Primjeri su uzimani iz filmova snimljenih u razdoblju od 1994. do 2000. godine /1/. Pazilo se da zvuk bude snimljen i procjenjivan u istim uvjetima glasnoće. Ispitanicima su stimulusi puštani u prosječnom trajanju od 30 sekundi. Svaki stimulus pušten je dva puta. Redoslijed stimulusa odabran je nasumice.

Kategorije. Ispitalo se sedam kategorija. Na ljestvici od sedam značenja ispitivane su 3 kategorije: 1. stvarna udaljenost; 2. komunikacijski odnosi; 3. društveni status (korištena je već postavljena semantička ljestvica iz istraživanja Varošaneć-Škarić, 2000). Četvrta kategorija odnosila se na određivanje interijera i eksterijera, dok su preostale 3 kategorije, mali prostor - veliki prostor, stajanje (nepomično) - pomicanje (hodanje), prirodan govor - neprirodan govor (preglumljenost), činile ljestvice sa sedam stupnjeva koje su omeđivala dva suprotna pojma, po uzoru na to kako Argyle (1987) preporuča provođenje istraživanja o neverbalnoj komunikaciji. Za kategoriju *stvarne udaljenosti* preuzeta su sljedeća značenja: 1 = udaljenost do 0.5 m; 2 = udaljenost od 0.5 do 0.8 m; 3 = od 0.8 do 1.5 m; 4 = od 1.5 do 2.5 m; 5 = od 2.5 do 4 m; 6 = od 4 do 8 m; 7 = od 8 m nadalje. U kategoriji *kommunikacijskih odnosa* značenja su bila: 1 = intimni bliski odnosi do povjerljivog razgovora; 2 = osobni

¹ U nas termin *paralingvistični neverbalni vokalni znak* uvodi Varošaneć-Škarić (2000), a koristi ga i u poglavlju *Parajezični sloj glasa* (Varošaneć-Škarić, 2005: 31-35) sukladno Abercrombiejevom.

(personalni) ležerni bliski odnosi; 3 = personalni dalji odnosi; 4 = društveni službeni bliži odnosi; 5 = društveni službeni dalji odnosi; 6 = javna udaljenost (govor skupini ili auditoriju); 7 = govor masi. U kategoriji *društvenog statusa* značenja su bila: 1 = govor podređenog velikom autoritetu; 2 = govor podređenog nadređenom; 3 = govor bliskih statusa; 4 = ravnopravan društveni status; 5 = govor s naznakom višeg statusa; 6 = govor nadređenoga; 7 = govor nadređenoga s velikim autoritetom. U ovoj je kategoriji bilo naznačeno da se procjenjuje uvijek prvi glas u odnosu na drugi. U kategoriji 4, od procjenjivača se zahtjevalo da zaokruže odvijaju li se komunikacija u interijeru ili eksterijeru. U kategoriji 5, stupnjevitu ljestvicu omeđivali su pojmovi suprotnosti – mali prostor odnosno veliki prostor. Kategorija 6 odnosila se na kineziku, ponuđeni pojmovi bili su: nepomično stajanje odnosno pomicanje (neprekidno hodanje). Posljednja kategorija (7) odnosila se na procjenu govora, suprotnosti su bile prirodan odnosno neprirodan govor (preglumljenost).

Procjenitelji su pred sobom imali ljestvice na kojima su nakon zvučnog signala procjenjivali kategorije tako da zaokruže brojeve s pripadajućim značenjima. Postupak je preuzet prema istraživanju Varošanc-Škarić (2000). Tako je kontrolna skupina eksperata (5 fonetičara) određivala te odnose audiovizualno, pomoću VHS snimke, dakle procjenjivala je proksemiku govora i druge parametre neverbalne komunikacije na temelju vizualnih neverbalnih znakova, ali i govornih neverbalnih znakova. Skupina je prethodno bila upoznata sa situacijom i odnosima između likova na filmu. Ta je skupina odmah procjenjivala sve kategorije. Eksperimentalna skupina (n = 32 studenta fonetike 3. godine) te je odnose procjenjivala samo slušno na temelju glumačkog govora i vokalnih neverbalnih znakova preko MD (SONY Minidisc deck MDS – S38) nosača zvuka. U prvom slušanju ispitanici su procjenjivali kategorije: 1. stvarna udaljenost, 2. komunikacijski odnosi i 3. društveni status, a u drugom slušanju kategorije: 4. interijer - eksterijer, 5. mali prostor - veliki prostor, 6. stajanje (nepomično tijelo) - pomicanje (hodanje) i 7. prirodan govor - neprirodan govor (preglumljenost). Istraživanje je na taj način bilo podijeljeno na dva dijela da ne bi došlo do zasićenja i da bi se dobili što točniji rezultati. Iako se radilo o skupini kojoj je glas i govor struka, mislimo da to nije utjecalo na rezultate ispitivanja. Naime, skupinu su činili studenti koji su tek počeli slušati predmet "Scenski govor". Procjenitelji su uvijek prva dva stimulusa procjenjivali još jednom na kraju istraživanja jer su im na početku služili za uvježbavanje da se na taj način dobiju točniji rezultati. Procjene za ta dva stimulusa (1 i 2 s početka istraživanja) pri izračunavanju se nisu uzimale u obzir.

Statistička obrada. Uspoređene su srednje vrijednosti za sve kategorije između dviju skupina procjenitelja te standardna devijacija u audio skupini. Napravljeni su i t – testovi za utvrđivanje razlika za sve kategorije između dvije skupine i izračunat je stupanj korelacije između prve i ostalih kategorija.

REZULTATI

Stvarna udaljenost (1). Zanimljivo je da u procjeni američkog i hrvatskog filma ne postoji tendencija prema glasnijem ili tišem govoru već se oni procjenjuju podjednako, odnosno podjednak je broj onih stimulusa koji su po stvarnoj udaljenosti dalji, a procjenjuju se kao bliži i obrnuto. T – test je pokazao da ne postoji statistički značajna razlika između dviju skupina, kontrolne i eksperimentalne, u procjeni stvarne udaljenosti u američkom i hrvatskom filmu (američki film: $p = 0,13$, hrvatski film: $p = 0,57$) (Tablice I i Ia).

Komunikacijski odnosi (2). Iako je procjeniteljima, kojima je materinji jezik bio hrvatski dana uputa da komunikacijske odnose ne procjenjuju prema sadržaju govora, nego samo prema neverbalnim znacima koji prate govor, nije se moglo utjecati na mogući utjecaj sadržaja pri procjeni. Upravo je stoga zanimljivo da je više neslaganja bilo u procjeni komunikacijskih odnosa u hrvatskom filmu. Do neslaganja je došlo u procjeni čak dvanaest stimulusa, dok je u procjeni komunikacijskih odnosa u američkom filmu do neslaganja došlo u osam stimulusa. Rezultati dviju skupina u procjeni komunikacijskih odnosa u američkom filmu razlikuju se pri procjenama personalnih daljih odnosa što eksperimentalna skupina procjenjuje kao društveni službeni bliži odnos, osobni (personalni) ležerni bliski odnosi procjenjeni su kao intimni bliski odnosi do povjerljivog razgovora i obrnuto. Personalni dalji odnosi zatim su procjenjeni kao personalni ležerni bliski odnosi i obrnuto te personalni dalji odnos koji je procjenjen kao društveni službeni bliži odnos. Ostali su stimulusi blisko procjenjeni. U procjeni komunikacijskih odnosa u hrvatskom filmu personalni ležerni bliski odnosi procjenjivani su kao personalni dalji, društveni službeni bliži odnos kao personalni dalji, društveni službeni dalji kao društveni službeni bliži odnosi i javna udaljenost (govor skupini ili auditoriju) kao društveni službeni dalji odnosi. Unatoč ovim razilaženjima t – test ponovno je pokazao da ne postoji statistički značajna razlika u procjeni komunikacijskih odnosa u američkom i hrvatskom filmu između dviju skupina (američki film: $p = 0,75$; hrvatski film: $p = 0,84$) (Tablice I i Ia).

Društveni status (3). U kategoriji društvenog statusa u američkom filmu procjenitelji su govor bliskih statusa procjenjivali kao govor s naznakom višeg statusa ili obrnuto, govor podređenog nadređenom, kao ravnopravni društveni status, došlo je do zamjene govora podređenog nadređenom s govorom bliskih statusa i obrnuto te ravnopravnog društvenog statusa i govora s naznakom višeg statusa. U hrvatskom je filmu u jednom slučaju govor s naznakom višeg statusa procjenjen kao govor bliskih statusa, do neslaganja je došlo i kod govora s naznakom višeg statusa koji je procjenjen kao ravnopravan društveni status i obrnuto. T – test je pokazao da postoji statistički manja značajna razlika u procjeni društvenog statusa u američkom filmu između kontrolne i eksperimentalne skupine (američki film: $p = 0,05$; hrvatski film: $p = 0,76$) (Tablice I i Ia), iz čega proizlazi da se u hrvatskom filmu bolje procjenjuje društveni status nego što je to slučaj u američkom.

Interijer – eksterijer (4). U procjeni interijera odnosno eksterijera u američkom filmu kod eksperimentalne skupine, samo su dva stimulusa procjenjena za sigurnošću ispod pedeset posto. U oba je slučaja eksterijer zamijenjen interijerom. Srednja vrijednost svih procjena u američkom filmu je 85,7 % (sd = 20,6%) (Tablica 2). Kod hrvatskog je filma do krive procjene došlo u pet stimulusa, s tim da je u dva stimulusa samo 9,4 % ispitanika točno odredilo radi li se o interijeru ili eksterijeru. Srednja vrijednost svih procjena u hrvatskom je filmu 72,5 % (sd = 28,7 %) (Tablica 2). Dakle, bolje se procjenjivala kategorija interijera-eksterijera u američkom filmu. T – test između postotaka prepoznavanja interijera odnosno eksterijera u američkom i hrvatskom filmu ne pokazuje statistički značajnu razliku, no iz rezultata ($p = 0,094$) se naslućuje da je postojao veći uzorak da bi razlika vjerojatno bila i statistički značajna u korist američkog filma. To se može objasniti boljom produkcijom odnosno boljom tehnikom snimanja glasa. Kontrolna je skupina, budući da je stimuluse procjenjivala audiovizualno, interijer odnosno eksterijer procijenila stopostotnom točnošću.

Mali prostor – veliki prostor (5). U kategoriji mali odnosno veliki prostor, srednja vrijednost svih procjena za američke filmove iznosi 4,74 (sd = 1,52) kod eksperimentalne skupine i 5,12 (sd = 1,13) u procjenama kontrolne skupine (Tablica 1). Za hrvatski je film srednja vrijednost svih procjena u eksperimentalnoj skupini 4,73 (sd = 1,31) a u kontrolnoj 5,21 (sd = 1,06) (Tablica 1a). T – test u oba slučaja pokazuje statistički značajnu razliku u procjeni dviju skupina (američki film: $p = 0,00$; hrvatski film: $p = 0,00$) (Tablice 1 i 1a). Rezultati također pokazuju i da je nešto veća razlika u procjeni malog i velikog prostora u hrvatskom filmu. Smatra se da je ovdje također presudna tehnika snimanja glasa i da se ne može s velikom sigurnošću odrediti o kakvom se prostoru radi.

Stajanje (nepomično tijelo) – pomicanje (hodanje) (6). Srednja vrijednost svih procjena u kategoriji stajanje – pomicanje, za američki film u eksperimentalnoj skupini je 3,62 (sd = 1,48) a u kontrolnoj 2,86 (sd = 1,27) (Tablica 1). Te su vrijednosti za hrvatski film u eksperimentalnoj skupini 3,70 (sd = 1,52) a u kontrolnoj 3,12 (sd = 1,52) (Tablica 1a). T – test i u ovoj kategoriji pokazuje statistički značajnu razliku u procjeni i američkog i hrvatskog filma za obje skupine (američki film: $p = 0,00$; hrvatski film: $p = 0,00$) (Tablice 1 i 1a). Ovakvi rezultati pokazuju da je teško odrediti samo prema glasu pomiče li se osoba koja govori ili nepomično stoji, ako to pomicanje ne prate i dodatni zvukovi (npr. zvuk koraka i sl.) što opet uvelike ovisi o tehnici snimanja zvuka te o dodatnim zvučnim efektima.

Prirodan govor – neprirodan govor (7). U ovoj su kategoriji u procjeni prirodnog odnosno neprirodnog govora u američkom filmu dvije vrlo bliske procjene te šest neslaganja u procjeni, zanimljivo je da je u svim procjenama raspršenje >1 . U procjeni prirodnosti odnosno neprirodnosti hrvatskog glumačkog govora bile su tri vrlo bliske procjene a kod četiri je procjene došlo do neslaganja. I ovdje su sva raspršenja >1 . T – test je pokazao da postoji

statistički značajna razlika u procjeni prirodnosti govora u američkom filmu između kontrolne i eksperimentalne skupine ($p = 0,00$). Srednja vrijednost svih procjena za američki film u eksperimentalnoj skupini je 3,38 ($sd = 1,62$), dok je kod kontrolne 2,45 ($sd = 1,11$) (Tablica 1). Kontrolna skupina američki glumački govor procjenjuje prirodnijim, a eksperimentalna između prirodnog i neprirodnog. U hrvatskom je filmu procjena svih stimulusa u eksperimentalnoj skupini 3,46 ($sd = 1,77$) a u kontrolnoj 3,45 ($sd = 1,69$) (Tablica 1a). T – test ne pokazuje statistički značajnu razliku u procjeni dviju skupina ($p = 0,93$) (Tablica 1a). Obje skupine u procjeni prirodnosti odnosno neprirodnosti hrvatskog glumačkog govora idu prema sredini, odnosno procjenjuju ga između prirodnog i neprirodnog. Zanimljivo je da eksperimentalna skupina i američki i hrvatski glumački govor ukupno procjenjuje gotovo isto (ukupna srednja vrijednost u procjeni prirodnosti govora za američki film je 3,47, a za hrvatski 3,46). U kontrolnoj se skupini, koja je odnose određivala audiovizualno, te procjene razlikuju (ukupna srednja vrijednost u procjeni prirodnosti govora za američki film je 2,45, a za hrvatski 3,45) iz čega možemo zaključiti da se američki glumački govor bolje procjenjuje zbog vizualnih neverbalnih znakova, odnosno da cjelokupna situacija na filmu utječe na bolju procjenu kod američkog filma.

Korelacije između prve i ostalih kategorija za američki film, pokazuju visoku korelaciju između prve i druge kategorije ($r = 0,90$), dakle što je stvarna udaljenost manja to je komunikacijski odnos procijenjen bližim, odnosno što je stvarna udaljenost veća, to je komunikacijski odnos procijenjen daljim. Stvarna, značajna srednja korelacija postoji i između prve i treće kategorije ($r = 0,56$).

Prva kategorija visoko korelira i s petom kategorijom ($r = 0,85$), što je veća stvarna udaljenost veći je i prostor u kojem se komunikacija odvija i obrnuto. Stvarnu, značajnu srednju korelaciju prva kategorija ima i sa sedmom kategorijom ($r = 0,48$), što je veća stvarna udaljenost to je prirodniji govor, što se moglo i pretpostaviti s obzirom da je teže odglumiti intimnije scene (Tablica 3). U hrvatskom se filmu, kao i u američkom, visok stupanj korelacije pokazao između prve i druge kategorije ($r = 0,93$) te prve i pете kategorije ($r = 0,75$). Visoka je korelacija i između prve i šeste kategorije ($r = 0,75$), što je veća stvarna udaljenost više je gestikuliranja i pomicanja. Za razliku od američkog filma veća stvarna udaljenost u hrvatskom filmu ne korelira s društvenim statusom ($r = 0,24$) niti s prirodnim govorom ($r = - 0,10$) (Tablica 3a).

Tablica 1. Značajnost razlike (p) između kontrolne i eksperimentalne skupine za američki film u ispitivanim kategorijama
Table 1. Significance (p) of means and standard deviation (s) between the control and experimental group in American movies for the categories in question

kategorija Category	p	kontrolna skupina control group		eksperimentalna skupina experimental group	
		\bar{x}	s.d.	\bar{x}	s.d.
stvarna udaljenost/ real distance	0,13	4,03	1,85	3,74	1,72
komunikacijski odnosi/ communicative relationship	0,75	3,40	1,65	3,35	1,72
društveni status/ social status	0,05	3,70	1,27	3,97	1,56
mali prostor-veliki prostor/ small space - big space	0,00	5,12	1,13	4,74	1,52
stajanje - pomicanje/ standing still - moving	0,00	2,86	1,27	3,62	1,48
prirodan govor - neprirodan govor/ natural speech - unnatural speech	0,00	2,45	1,11	3,38	1,62

Tablica 1a. Značajnost razlike (p) između kontrolne i eksperimentalne skupine za hrvatski film u ispitivanim kategorijama
Table 1a. Significance (p) of means and standard deviation (s) between the control and experimental group in Croatian movies for the categories in question

kategorija Category	p	kontrolna skupina control group		eksperimentalna skupina experimental group	
		\bar{x}	s.d.	\bar{x}	s.d.
stvarna udaljenost/ real distance	0,57	4,01	2,01	3,89	1,57
komunikacijski odnosi/communicati ve relationship	0,84	3,49	1,59	3,45	1,62
društveni status/ social status	0,76	4,40	1,28	4,36	1,26
mali prostor - veliki prostor/ small space . big space	0,00	5,21	1,06	4,73	1,31
stajanje - pomicanje/ standing still - moving	0,00	3,12	1,52	3,70	1,52
prirodan govor - neprirodan govor/ natural speech . unnatural speech	0,93	3,45	1,69	3,46	1,77

Tablica 2. Postotak prepoznavanja interijera i eksterijera u američkom i hrvatskom filmu za eksperimentalnu skupinu
Table 2. Percentage of interior-exterior recognition in American and Croatian movies for the experimental group

američki film American movies		hrvatski film Croatian movies		p
\bar{x}	s	\bar{x}	s	
85,7 %	20,6 %	72,5 %	28,7 %	0,094

Tablica 3. Koeficijenti korelacije između kategorija za američki film
Table 3. Correlation coefficient among the categories in American movies

	kat. 1 Cat. 1	kat. 2 Cat. 2	kat. 3 Cat. 3	kat. 5 Cat. 5	kat. 6 Cat. 6	kat. 7 Cat. 7
kat. 1 Cat. 1	1	0,90	0,56	0,85	0,03	0,48

Tablica 3a. Koeficijenti korelacije između kategorija za hrvatski film
Table 3a. Correlation coefficient among the categories in Croatian movies

	kat. 1 Cat. 1	kat. 2 Cat. 2	kat. 3 Cat. 3	kat. 5 Cat. 5	kat. 6 Cat. 6	kat. 7 Cat. 7
kat. 1 Cat. 1	1	0,93	0,24	0,75	0,75	-0,10

RASPRAVA

U odnosu na rezultate ovoga istraživanja s obzirom na istražne kategorije, primjerice komunikacijske odnose i status istraživala jc Varošaneć-Škarić (2000) te u svom radu navodi da se stvarna udaljenost i komunikacijski odnosi bolje procjenjuju kod američkih glumaca. U tom se radu utvrdilo da hrvatski glumci i u filmskom govoru zadržavaju dvostruku udaljenost, onu prema partneru te prema publici, što jc karakteristično za scenski govor. Nadalje se pokazalo da jezično značenje (semantika) manje utječe na procjenu komunikacijskih odnosa nego vokalni neverbalni paralingvistički znakovi (sloj izražajnosti glasa). Na tu procjenu više utječe kako se govori, govorni znakovi, glas nego tekst. Filmski govor američkih glumaca bio je znatno bliži stvarnim komunikacijskim odnosima. No hrvatski su glumci, u novijoj hrvatskoj filmskoj produkciji, također pokazali veliki napredak u svom glumačkom govoru i doveli do toga da više ne postoje statistički značajne razlike u slušnoj procjeni stvarne udaljenosti i komunikacijskih odnosa na filmu, iako se i nadalje pokazalo da je u procjeni komunikacijskih odnosa bilo više neslaganja u hrvatskom filmu. Znači, govorna proksemika odgovara više udaljenosti, ali manje u sloju glume, ekspresije u hrvatskom filmskom govoru.

Istraživanje Varošaneć-Škarić (2000.) pokazalo je da se s većom sigurnošću i manjim raspršenjima određuju statusi u američkom filmu. U tom istraživanju verbalno značenje nije značajno utjecalo na prosudbu statusa, no čini se da su kod ovog istraživanja u američkom filmu ipak bili presudni vizualni neverbalni znakovi, dok je to u hrvatskom filmu bila semantika. Iako je naglašeno da se zanemari sadržaj govora, na mogući se utjecaj nije moglo utjecati. Razliku možemo objasniti i time da su primjeri iz istraživanja Varošaneć

– Škarić svi bili stariji nego u ovom ispitivanju, iz čega se ponovno može zaključiti da je došlo do pomaka na bolje u hrvatskoj filmskoj produkciji.

ZAKLJUČAK

Cilj ovog rada bio je ispitati koliko se na temelju kratkih isječaka iz američkih i hrvatskih filmova može odrediti: stvarna udaljenost među sudionicima komunikacije, njihov komunikacijski odnos i društveni status, te odvija li se komunikacija u interijeru ili eksterijeru, malom odnosno velikom prostoru, kreću li se sudionici ili pak stoje, te je li njihov govor prirodan ili neprirodan. Može se zaključiti da se stvarna udaljenost i komunikacijski odnosi jednako dobro procjenjuju u glumačkom govoru američkog i hrvatskog filma. Pokazalo se da je semantika imala utjecaj na procjenu društvenog statusa u hrvatskom filmu, pa se on bolje procjenjivao u odnosu na društveni status u američkom filmu. U kategorijama interijer – eksterijer, mali prostor – veliki prostor i stajanje – pomicanje, veliku ulogu imaju uvjeti odnosno način snimanja glasa to jest onaj dio ukupne informacije o glasu koji dopire do filmske publike a koji ovisi o radu filmskog snimatelja, studijskoj obradi zvuka te kvaliteti upotrebljene opreme, pa je bilo teško dobiti pravu sliku o tim kategorijama samo na temelju slušne procjene. Uvjeti snimanja američkih filmova neusporedivo su bolji pa je i veća mogućnost nasnimavanja svih potrebnih zvukova da bi se te kategorije što realnije prikazale. Kontrolna je skupina prirodnijim govorom procijenila američki glumački govor u odnosu na hrvatski, dok je eksperimentalna skupina prirodnost govora u oba slučaja procijenila između prirodnog i neprirodnog. Iz svih navedenih podataka može se zaključiti da se slušno na temelju neverbalnih vokalnih znakova može dobro procjenjivati proksemika glumačkog govora te da je evidentan pomak nabolje u hrvatskoj produkciji i glumi u posljednjih sedam godina jer se proksemika jednako dobro, čak u nekim slučajevima i bolje, procjenjuje u hrvatskom glumačkom govoru nego u američkom, no još se mora raditi na prirodnosti hrvatskoga glumačkog govora.

/1/

Hrvatski filmovi: 1. Kako je počeo rat na mom otoku – Vinko Brešan (1996.); 2. Puška za uspavljivanje – Hrvoje Ilribar (1997.); 3. Rusko meso – Lukas Nola (1997.); 4. Tri muškarca Melite Žganjcer – Snježana Tribuson (1998.); 5. Crvena prašina – Zrinko Ogresta (1999.); 6. Kad mrtvi zapjevaju – Krsto Papić (1999.); 7. Maršal – Vinko Brešan (1999.); 8. Blagajnica hoće ići na more – Dalibor Matanić (2000.); 9. Jel' jasno prijatelju – Dejan Aćimović (2000.); 10. Nebo, sateliti – Lukas Nola (2000.).

Američki filmovi: 1. Leon, the Professional – Luc Besson (1994.); 2. Pulp Fiction – Quentin Tarantino (1994.); 3. Seven – David Fincher (1995.); 4. As Good As It Gets – James L. Brooks (1997.); 5. Contact – Robert Zemeckis (1997.); 6. Face Off – John Woo (1997.); 7. Men in Black – Barry Sonnenfeld (1997.); 8. Saving Private Ryan – Steven Spielberg (1998.); 9. Fight Club –

David Fincher (1999.); 10. The Matrix – The Wachowski Brothers (1999.); 11. Gladiator – Ridley Scott (2000.); 12. X – men – Bryan Singer (2000.)

REFERENCIJE

- Argyle, M.** (1987). *Bodily communication*. London and New York: Methuen & Co. Ltd.
- Hall, E.T.** (1990). *The silent language*. New York: Anchor Books.
- Harrison, R. P.** (1974). *Beyond Words*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.:Englewood Cliffs.
- Miloš, M.** (1995). Govor elektroničkih medija mjereno parametrima usmjerenosti na slušatelja. *Govor XII*, 1, 47-59
- Škarić, I.** (1991). Fonetika hrvatskoga književnog jezika. U R. Katičić (ur.), *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*, 61-376. Zagreb: HAZU i Globus.
- Škarić I.** (2001) Određenja glasa. *Glas/Voice, zbornik radova 1. znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem* (ur. G. Varošanec-Škarić), 3-6.
- Varošanec-Škarić, G.** (2005). *Timbar*. Zagreb: FF press
- Varošanec-Škarić, G.** (2000). Proksemika glumačkoga govora. *Zbornik: Kolokvij o umetniškom govoru* (ur. K. Podberšek i T. Guberšek), 45-56.
-

Ana Lokas
Zagreb, Croatia

EVALUATION OF PROXEMIC RELATIONS IN ACTOR'S SPEECH ON FILM

This research was aimed at investigating the extent to which voice extracted from short clips of American and Croatian films can help in determining the following: the actual distance between the communicating persons, their communicative relation and social status, whether the communication takes place inside or outside, in small or large space, whether the participants are standing still or moving around and whether their speech is natural or unnatural in relation to the situation. The control group (audiovisual stimulus) and the experimental group (auditive stimulus) evaluated 42 speech stimuli from American and Croatian films. The results showed that the actual distance and communicative relations are equally well estimated in the speech of both the American and the Croatian film. Social status is more successfully estimated in the Croatian film. In the categories inside-outside, small space-large space and being still-moving around the sound recording technique played an important role thus making it hard to obtain objective results based on the auditive evaluation alone. The controls perceived the speech of the American film as more natural than the speech in the Croatian film, while the experimental group estimated them both as speech between natural and unnatural.

Key words: proxemics, expressive speech, actor's speech, speech on film